

TA'LIMDA INNOVATSION KLASTERNI AMALGA OSHIRISHDA BOSHQARUVNI TAHLIL QILISH

Kuchkarov Sarvar Sattorovich

Toshkent viloyati

Ohangaron tumani 12-maktab direktori

e-mail: sarvarxtbmak@gmail.com

Klasterli yondashuv avvalo yangi boshqaruv texnologiyasi bo'lib, alohida hududlar, tarmoqlar yoki davlatlarning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda sanoati rivojlangan ko'plab mamlakatlarda klasterlarning yuqori ijtimoiy - iqtisodiy ahamiyatini belgilaydigan ko'plab misollar keltirish mumkin. Evropaning ayrim davlatlarida muhim sanoat klasterlari tashkil etilgan, masalan, Germaniyada kimyo va mashinasozlik tarmoqlarida, Fransiyada oziq - ovqat va kosmetika ishlab chiqarishda. Daniyada bugungi kunda 29 ta etakchi klaster faoliyat ko'rsatayotgan bo'lib, ularning aksariyati qishloq xo'jaligida tashkil etilgan. Finlyandiyaning iqtisodiyoti klasterlashtirish siyosatiga asoslangan bo'lib, 2000 yildan buyon klasterlarning yuqori samaradorligi hisobiga jahonda raqobatbardoshlik bo'yicha etakchilikni egallab kelmoqda. Mazkur mamlakat dunyo bo'yicha 0,5 foiz o'rmon resurslariga ega bo'lsa-da, unga dunyo bo'yicha daraxtdan qayta ishlangan mahsulotlar eksportining 10%i va qog'oz mahsulotlarining 25%i to'g'ri keladi.

Telekommunikasiya bozorida mobil' aloqa vositalari eksportining 30%i uyali telefonlar eksportiga to'g'ri keladi. Jahon iqtisodiyotida so'nggi o'n yillikda klasterlarning faol rivojlanishi kuzatilmoqda va bunday faollik deyarli iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarning yarmiga to'g'ri kelmoqda. Jumladan, bunday dasturlar Evropa Ittifoqining deyarli barcha mamlakatlarida ishlab chiqilgan va ulardan amalda foydalanilmoqda. Ushbu borada klasterlarning shakllanishida davlatning o'rni va rolini ham alohida o'rganish maqsadga muvofiqdir, zero, bizga yaxshi ma'lumki, dastlab klasterlarning shakllanishi va rivojlanishi bosqichlarida Transmilliy korporasiyalarning o'rni va roli yuqori bo'lgan bo'lsa, so'nggi yillarda ko'plab mamlakatlarda (iqtisodiyoti rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda) hukumatlar tomonidan davlat-xususiy hamkorligi doirasida ularni tashkil etish va qo'llab - quvvatlashga har tomonlama ko'mak berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek, "innovasiya - bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak". Muayyan natijalarga erishish, maqsadlarni aniq belgilash, sifat sohasidagi

ishlarning samaradorligini oshirish uchun aniq harakat dasturini taklif qilish ta'lim muassasasi xodimlarining kasbiy fazilatlarini qo'llab-quvvatlaydi va ularning pedagogik hamda metodik mahoratini oshirishlariga rag'bat uyg'otadi. Ta'lim sub'ektlarini boshqarish orqali biz sub'ektlarning (ta'limni boshqarish organlari) maqsadli faoliyatini tushunamiz, ta'lim xizmatlarini taqdim etish va boshqaruv vazifalarini hal qilish orqali ta'lim xizmatlari iste'molchilarining (o'quvchilar, talabalar, ota-onalar va boshqalar) birgalikdagi faoliyatini tashkil etishni ta'minlash, ularning ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish va uning sifatiga e'tibor berishni tushunamiz.

Ta'lim sohasidagi islohotlar bilan shug'ullangan olim Maykl Fullan ta'lim siyosatida keng miqyosli islohotlarga erishish va sifat samaradorligini ta'minlash borasida fikr bildirar ekan, agar o'qituvchilar faqat o'z sinflari darajasida fikrlasa va boshqa o'qituvchilar va butun maktabning muvaffaqiyatlaridan mutlaqo manfaatdor bo'lmasa; agar maktab direktorlari o'z maktablari darajasida o'ylasa va o'z tumanlaridagi boshqa direktorlar va maktablarning muvaffaqiyatlaridan mutlaqo manfaatdor bo'lmasa; agar tuman mutasaddilari rejalarini faqat o'z tumanlari doirasida amalga oshirsa va boshqa tumanlarning muvaffaqiyatlaridan mutlaqo manfaatdor bo'lmasa, keng miqyosli ta'lim islohotiga erishib bo'lmaydi.

Tadqiqotchining ushbu fikrlari tizimni klaster yondashuvi asosida boshqarishni taqozo qiladi. Ushbu modelning pirovard maqsadi sub'ektlarni butun tizimning muvaffaqiyatiga jalb qilish, o'zgarish jarayonlarida bevosita ishtirok etishni ta'minlashdan iboratdir. Bundan ko'rinib turibdiki, ta'lim sifatining klaster boshqaruvi alohida sub'ektlar darajasidan o'sib chiqib, o'sha sub'ekt joylashgan mintaqaning ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan kompleks yondashuvdir. Zero, hududning salohiyatini oshirmasdan turib alohida sub'ektlar bilan keng miqyosli samaradorlikka, islohotga erishib bo'lmaydi. Pedagogik ta'lim innovatsion klaster modeli shunisi bilan ham mamlakatning pedagogik ilm-fani rivoji uchun zarur hisoblanadi. Mintaqaviy darajadagi ta'lim sifatini boshqarishda klaster yondashuvidan foydalanish mintaqaviy tizimlar va ta'lim muassasalarining hamkorlik muhitini shakllantirish, zahira kuchlaridan foydalanishni optimallashtirish hisobiga xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi hamda ilg'or tajribalarni rivojlantirishni kuchaytirishga yo'naltiriladi.

Klaster aloqalari hamda raqobat muhiti innovatsion rivojlanish, loyiha faoliyati yo'nalishlari va sur'atlariga, shuningdek, klasterning ichki tarkibiy qismlarini istiqbolli rivojlantirishga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari asosida mintaqaning umumiy ta'lim sifatini boshqarish tushunchasiga quyidagicha ta'rif berildi: mintaqaning umumiy ta'lim sifatining klaster boshqaruvi - butun mintaqaning umumiy ta'lim sifati jarayoniga va uning asosiy elementlariga, xususiyatlariga

(sub'ektivligi, mazmuni, tuzilishi, dinamikasi, shaxs, jamiyat va davlat talablariga muvofiqligi) insonparvarlik, uzluksizlik, demokratlashtirish g'oyalariga asoslangan zamonaviy ta'limni yangilash va rivojlantirish maqsadida kompleks, yo'naltirilgan va muvofiqlashtirilgan ta'sir.

Klaster yondashuvi hamkorlikning yangi shakli sifatida milliy pedagogikamiz salohiyatini rivojlantirish, raqobatbardosh ustunlikka ega bo'lish imkonini beradi. Klaster doirasida ta'lim muassasalari nafaqat ichki, balki tashqi ta'lim bozori bilan ham munosabatga kirishadi. Tashqi munosabatlar ta'sirida xorijiy pedagogik salohiyat va tajribaning milliy pedagogikamiz tomonga oqish jarayoni kuzatiladi. Klaster doirasida birlashgan sub'ektlar mavjud muammo va kamchiliklarga qarshi birgalikda kurashadi.

Muayyan sub'ektda mavjud kamchilikni bartaraf etish uchun nafaqat o'zining, balki boshqa sub'ektlarning ham kuch va salohiyati safarbar qilinadi, natijada, muammoning bartaraf etilishi kafolatlanadi, muddati odatdagidan bir necha barobarga qisqaradi. Buning natijasida klaster hududida pedagogik ta'lim sohasining nuqsonsiz ishlash imkoniyati paydo bo'ladi. Bu, albatta, sohaning raqobatbardoshligini oshirishga, ta'lim muassasalarining faol integrasiyalashuviga, innovasiyalarning qisqa muddatlarda joriy qilinishiga olib keladi. Eng muhimi, tayyorlanayotgan mutaxassislarining sifati oshadi, tizimda oqilona vorisiylikni ta'minlash va kadrlarga bo'lgan ehtiëjning sifatli qondirilishi ta'minlanadi.

Ta'lim klasterlarining tuzilishi, odatda, o'zining tabiatidan kelib chiqqan holda turli elementlardan tashkil topadi. Klasterning yadrosi sifatida asosiy boshqaruv resursni anglatuvchi va uning elementlari o'rtasidagi munosabatlar tizimini o'rnatuvchi, tartibga soluvchi va muvofiqlashtiruvchi ta'lim muassasasini tushunish mumkin.

Pedagogik ta'lim klasterini, aslida, ta'lim xizmatlari bozoridagi raqobatga qarshi turishga nisbatan kuchlarning birlashishi ma'nosida tushunish ham to'g'ri bo'ladi. Pedagogik ta'lim klasteri ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun bir qator talablarni sifatli qondirishni o'z zimmasiga oladi. Bular quyidagilar:

- ta'lim turlari va muassasalari o'rtasidagi o'zaro raqobat va ayni paytda bir-birini qo'llab-quvvatlashga asoslangan hamkorlik talablari;
- hududning ijtimoiy-iqtisodiy o'ziga xosligidan kelib chiquvchi zamonaviy pedagog ta'lim tadqiqiga qo'yiladigan talablar;
- oqilona pedagogik vorisiylikni ta'minlashga qaratilgan rejali va maqsadli siyosat olib borishga qo'yiladigan talablar; hududning malakali pedagogik kadrlarga bo'lgan ehtiyojini to'laqonli qondirishga qaratilgan talablar;
- zamonaviy pedagogik ta'lim vositalariga qo'yiladigan talablar;
- pedagogik ta'limni boshqarishga qo'yiladigan talablar.

Xulosa qiladigan bo'lsak, ta'limni modernizatsiya qilishda innovatsion yondashuvlardan hisoblangan klaster yondashuvi ta'lim tizimidagi tarqoqlikga barham berib, ma'naviy barkamol, jamiyat va zamon talablariga mos sifatli kadr tayyorlashga xizmat qiladi. Ta'lim tizimida to'planib qolgan muommolarning ijobiy echimiga erishishda klaster yondashuvi imkoniyatlaridan keng foydalanish bugungi kunning asosiy talablaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ta'lim turlari o'rtasida o'zaro hamkorlik soha uchun yangilik emas. Pedagogik ta'lim klasteri shu paytgacha mavjud hamkorlikdan ba'zi jihatlari bilan farq qiladi. Masalan, shu kungacha nisbatan kuchsiz bo'g'inlarning salohiyatini oshirish masalasi ilmiy salohiyatning majburiy oqimini tashkil qilish vositasida hal qilib kelinmoqda.

Pedagogik ta'lim klasteri vositasida esa yagona maqsad atrofida birlashgan sub'ektlarda ilmiy-pedagogik salohiyatning nisbatan zaif bo'g'inlar tomonga oqishi tabiiy jaraenga aylanadi. Klaster vositasida o'zaro hamkorlik, raqobatbardoshlik va innovatsion faoliyatning kuchayishi bu sohaning milliy va global raqobat siquviga munosib qarshi turishiga imkoniyat yaratadi.

Ta'lim muassasalari faoliyatini boshqarishda samaradorlikka erishishning muhim yo'llaridan biri - bu "mazkur jarayonning katta miqdordagi mablag' bilan moliyalashtirilishigagina bog'liq" degan yondashuvdan voz kechish, aksincha, innovatsion xarakterga ega ijtimoiy qarashlarni shakllantirishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xodjamqulov U.N. Pedagogik ta'lim innovatsion klasterining ilmiy- nazariy asoslari. Ped. fan. dok. (DSc) diss. avtoref. -Chirchiq, 2020. - 60 b.
2. Bepalova L. Chto takoe klaster? URL: <http://siok.rightside.ru/siok/2009-12-01-06-24-41>. Zagl. s ekrana.
3. Osechkina L.I. Klasterniy podxod kak uslovie povisheniya effektivnosti deyatelnosti vuza / L.I.Osechkina// Vysshee obrazovanie v Rossii. -2012. - №8-9. -S.73-76.